

הקריטריונים להצלחת האומה וההנהגה

עיון בפרשת השבוע על פי הרש"ר הירש

בתוכם ... הוא אומר: כוחם וכנפם הדיהם ראויים למנהיגות, אך דרכיהם ותהבולותיהם הן פסולות. ... (ז) ארור אפם וגו' ... בעוד ראובן לא היה עצמאי די הצורך, והוא חסר יציבות פנימית, הרי הכרת כוחם היתה לוהטת יותר מדי, ולמען טובת הכלל לא ידעה התחשבות. חשוב הדבר ביותר, שכאן, עם הנחת אבן הפינה של עם ישראל, מטילים קללה על כל התפרצות הפוגעת במוסר ומשפט, ולו גם נעשתה לטובת הכלל. סבורות המדינות והאומות, כי טובת הכלל מקדשת את הכל, ערמה ואלימות, שבחיי הפרט ענשם בוז ותליה, הרי - אם רק נעשו לטובתה המדומה של המדינה - יש לתת את שכרם משלם, בכתר אורחי זור דפנה. חוק המוסר כוחו יפה רק בחיי הפרט, ואילו מדיניות ודיפלומטיה מכירות רק בחוק האינטרסים. הנה צוואת היסוד של עם ישראל מטילה קללה על ערמה ואלימות שנעשו למען המטרה הצודקת ביותר של טובת הכלל, הרי היא מנציחה את התורה, כי גם בחיי הכלל ולמען הכלל יש לטהר - לא רק את המטרות, - אלא גם את הדרכים והתחבולות. אולם הוא מטיל קללה רק על אפם ועברתם. אין הקללה לא עליהם ולא על עצם שאיפותיהם: ... (ח) בטעה שיעקב סוקד את בניו כדי למצוא את המוכשר להנהגה, ואחרי שכבר פסל את ראובן ואת שמעון ולוי, הנה נחה עינו על יהודה והוא קורא: אתה האיש, אתה הנבחר, אתה מאחד בקרבך את הסגולות הדרושות, החסרות לראובן מצד אחד ולשמעון ולוי מהצד השני, המנוגד: ידך בעורף איביך; לא תרבה, אלא כותך הטבעי הוא בעורף אויביך. ... וכלפי פנים תעמוד בעליונות אצילה, עד שאויך ייכנעו לך מרצון. (ט) אתה מאחד בקרבך את אומץ הלב של הנוער ("גוד") ואת ישוב הדעת של הזיקנה ("אריה"). אינך הפך במלחמה ושווד לשם עצמם, אינך צבוע וזאב; אתה ארי, ונעלה על רצח שפל לשם שוד: ברע רבץ וגו'. כוח יהודה איננו בשאון מלחמה וקרב; לא העוז המתלקה, המטיל את מוראו בשעת סכנה, ואחר הוא דועך, לא זה מאפיין אותו; גם בשעה שהוא נח, הרי הוא נשאר אריה; הוא יטיל את מוראו גם בשעת מנוחה, וכך יעניק בטחון כלפי חוץ, ובהנהגתו יוכיח השלום שיאפשר את ההתפתחות העיוודה בפנים.

אונים. אך דוקא מפני שאתם מיעוט חסר אונים, - "הקבצו", היו מאוחדים, התגבשו לעם אחד, אל תתפוררו, כוחכם באחדות, ב"קיבוץ"; ועוד: שמעו בני יעקב - רק כך יוכלו גם המעטים החלשים לנחול ניצחון על הרבים הגיבורים. רק בכוח הרוח וה"שמיעה", בכוח ההתמסרות לערכי הרוח, כעומק הוראת מלה זו - "שמעו" הוא ה"צמא" הרוחני - שאבנו, שנו ברצון ממעיני הרוח הנה זו צוואת יעקב אבינו. "אחדות ורוח", באלה הוא רואה את כוח בניו והייהם. ועוד: משיתעורר בכם הצמאון לערכי הרוח, אל תהיו צמאים אלא למסורת ישראל אביכם: "שמעו אל ישראל אביכם!" הסתיה ממעיני הרוח היהודית ודגש האחדות והליכוד, אלה הם דברי הצוואה של יעקב; ... (א) ... אולם ציבור המורכב מיסודות כה שונים זה מזה, לא יוכל להתאחד כלפי פנים וכלפי חוץ, אלא אם כן יש בראשו הנהגה. עתה מבקש יעקב את הראוי למנהיגות, ולשם כך הוא סוקד את בניו. מטבע הדברים יאה מעמד זה לבכור, ומשום כך הוא פונה אל ראובן תחלה: ... (ד) ... הרי "פחז" סמוך כאן למים. אך כמעט אין לך דבר שהוא רב - משמעות כמים. מים חסרים יציבות פנימית, הנה אומר: חוסר יציבות כמים. ... התכונה הכללית ביותר המציינת כל נזל באשר הוא נזל, היא חוסר כוח - אחיזה. הנה אומר: חוסר יציבות: ... ואף - על - פי - כן הוא אומר כאן: אתה אבן התן שבבית גנוז, אתה בחי וראשית אוני, אלא שאינך ראוי להנהיג את המשפחה; המנהיג חייב להיות "עז". עליו לעמוד איתן מול סופה וסער, וגם מול רוח קלילה מתחנפת. ... (ה) באופיים של שמעון ולוי מתגלה קו, שהיה מכשיר אותם ביחוד לעמוד בראש ההנהגה העתידה. הם אחים, והם גילו רגש אחזה (משורש "אחה": מחוברים זה אל זה בחוס המאחד את כולם) במידה יתירה; עוול שנעשה לקטן שבמשפחה הרי הם חשים בו, בלא כל אנוכיות, כאילו נעשה להם. אולם: כלי המס מכרתיהם. ... דרכי ההסתגלות של שמעון ולוי לא היה תוכס כבדים: הם הסילו תנאים על שכב, בדרך שלום וידידות, במסווה של מוהר ומתן, ואת אלה הפכו לכלי חמס משווע. (ו) בסדר. "סוד" קרוב ל"זור": ל"בטל" דבר במכמני הלב, לחרוץ מזמה בלאט, אך בלהיטות וריתחה; והוא קרוב ל"צוד": לבצע את המזימה בדרך-מלאכותית. "סוד" עומד

1. בראשית מ"ט, א-ט'
 (א) ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואנידה לכם את אשר יקרא אהכם באזורית הימים: (ב) הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם: (ג) ראובן בכרי אתה כוזי וראשית אוני יקר שאת ויתר עו: (ד) פחז כמים אל תותר פי עליך משככי אביך או וולקת יצוגי קללה: (ה) שמעון ולוי אחים כלי זקמס מכרתיהם: (ו) בסדרם אל תבא ופשי ... (ז) יהודה אתה יודיק אחיך ידך בעורף איביך ושתתנו לך בני אביך: (ט) גוד אריה יהודה ...
 2. רש"ר בראשית מ"ט, א-ט'
 (א - ב) האספו אינו זהה עם הקבצו; דבר זה מסתבר אם רק נזכור כי "האסף", יכול להיאמר גם ביחס ליהודי: "עד האסף מרים" (במדבר יב, טו). "אסף" פירושו: להוציא דבר מתוך חוג זה, ממקום שאינו ראוי לו, ולקלוט אותו במקום הראוי. הרי הוא קרוב ל"עוב", שהוראתו: להינתק מכל זר שאיננו ראוי. מכאן "האספו": הנתקו מכל זר ונכר, והיוועדו כאחד במסדרכתם המשותפתו היו נקלטים כמה שמשותף לכולכם! עמדו כולם על קרקע אחת! "האספו" מצווה להיוועד - מבחינה רוחנית - בנקודה אחת לשם מטרה אחת, כביאורם הקולע של חז"ל (בראשית רבה צח, ב): היסדות פירושו המילולי: היו נקלטים (בתעודתכם המשותפת). כנגדו "קבץ" - קרוב ל"קפץ", "כוץ", "כבש", ואפילו "יבש" - מוצק, בניגוד לנחל הנמס, וכן "גביש" - אבן יקרה, אולי היהלום הקשה והמוצק - מוטב תמיד על רבים המזדמנים - מבחינה חיצונית - במקום אחד. ... מהמשך הדברים אנחנו למדים, כי יעקב ראה את בניו ברגע זה בעיני רוחו - לא כעד השוה לכולם - אלא בהבדלים האופייניים שביניהם. לפיכך: "ככל שאתם שונים זה מזה, התמסרו - בעצם ההבדלים האלה - לרוח האמת המשותפת לכולכם; כי אז אנידה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים". רק משתהיו חוזרים רוח אחת, תבוא אחרית הימים, וכל עוד לא התגשמה קריאת "האספו", לא תבוא אחרית הימים. ... הקבצו ושמעו על שתי מלים אלה של אבינו הנוטה למוח, עומדת כל ההיסטוריה היהודית עד לאחרית הימים. מכחינה חומרית הרי אתם בני יעקב, מיעוט חסר
 בית לצפות בשמורים סופים באתר של מכון מאיר בכתבת: www.meirtv.co.il